

Міністерство культури України
Національний заповідник «Замки Тернопілля»

***ЗАМКИ ЗАХІДНОГО
ПОДІЛЛЯ:
ДОСЛІДЖЕННЯ,
ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА
ІНТЕРПРЕТАЦІЯ***

Збараж – 2025

Збірник містить матеріали всеукраїнської наукової конференції «Замки Західного Поділля: дослідження, збереження та інтерпретація», що відбулась 18 вересня 2025 року в м. Бучач.

Видання розраховане для істориків, культурологів, фахівців з охорони пам'яток культурної спадщини, музейних працівників, викладачів, студентів, та всіх, хто цікавиться історією рідного краю.

Редакційна колегія:

Анатолій Маціпура	генеральний директор НЗ «Замки Тернопілля»
Олег Заліщук	заслужений архітектор України, лауреат державної премії України в галузі архітектури, головний архітектор НЗ «Замки Тернопілля»
Тетяна Думська	заступниця генерального директора з наукової і культурно-просвітницької роботи НЗ «Замки Тернопілля»
Любов Шиян	кандидат історичних наук, наукова співробітниця НЗ «Замки Тернопілля»
Зоряна Мазуранчик	учений секретар НЗ «Замки Тернопілля»

*Рекомендовано до друку
Вченою Радою Національного заповідника «Замки Тернопілля»
Протокол №7 від 18 листопада 2025 р.*

Андрій Кузишин
декан географічного факультету,
професор кафедри географії України і туризму
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка,
м. Тернопіль,
kuzyshyn_a@tnpu.edu.ua

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ЯК ІНДИКАТОР ВПІЗНАВАНOSTІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Анотація: У статті досліджено роль історико-культурної спадщини у формуванні впізнаваності територіальних громад Тернопільської області. Розглянуто архітектурні пам'ятки, сакральні об'єкти, нематеріальні культурні традиції та їх значення як символів локальної ідентичності. Проаналізовано приклади використання спадщини у розвитку туризму, фестивальних практик та створенні культурних брендів громад. Визначено, що спадщина виконує не лише збережувальну, а й комунікативну та інтеграційну функції, забезпечуючи соціальну згуртованість населення та підвищуючи конкурентоспроможність територій у сучасному культурному та економічному просторі.

Ключові слова: Тернопільська область, територіальні громади, історико-культурна спадщина, сталий розвиток туризму, регіональні туристичні стратегії.

Розширення можливостей місцевої громади для активної взаємодії з її багатою культурою, мінімізуючи конфлікт із природним середовищем, може підвищити стійкість жителів і зменшити тиск джентрифікації. Участь у прийнятті рішень має вирішальне значення для формування бачень і планів, спрямованих на досягнення цих цілей.

Хоча розвиток завжди вносить складну динаміку та трансформації, пом'якшення джентрифікації в туристичних зонах має вирішальне значення для досягнення сталого місцевого розвитку на благо всіх і збереження унікального характеру цих місць.

Ці заходи відстоюють проактивний підхід до того, щоб економічне зростання залишалося інклюзивним для всієї громади, а туризм сприяв інтересам місцевих жителів і відвідувачів.

Збереження характеру місця має вирішальне значення для його майбутнього та створює цінні економічні активи. Підтримка та збереження оживляють антропогенне середовище, тоді як відновлення будівельних технологій і ремесел традиційної культурної діяльності створює робочі місця та підтримує навички.

Стратегія участі ООН-Хабітат у мексиканському Сан-Ніколас-де-лос-Гарса демонструє, як співпраця з місцевою громадою протягом усього процесу розробки та реалізації може гарантувати, що рішення враховують культуру, навички та потреби сусідів [4]. Документ «Бачення міста до 2030 року» містить план дій для інтеграції культури, культурної спадщини та туризму в нині поширені сектори міської економіки [5].

Історико-культурна спадщина повинна відігравати одну із ключових ролей у формуванні впізнаваності територіальних громад України. Вони є не лише матеріальними свідченнями історії та культури, а й важливими маркерами ідентичності, які забезпечують громадам унікальність у національному та міжнародному контексті. Кожна громада, що зберегла чи відновила власні

архітектурні об'єкти – замки, костели, церкви, палаци, історичні квартали – отримує інструмент для промоції себе як привабливого туристичного та культурного центру.

Впізнаваність території наряду залежить від символів, з якими її асоціюють. Для Кам'янця-Подільського це – фортеця, для Львова – історичний центр і сакральна архітектура, для Чернівців – Резиденція митрополитів Буковини, включена до списку ЮНЕСКО. Подібні об'єкти формують позитивний імідж громад, стають візуальними «брендами», що легко відтворюються у медіа, сувенірній продукції, туристичних маршрутах. Але таку ж брендовість варто культивувати на рівні малих міських населених пунктів та просто поселень, які відзначались багатою історією, а сьогодні вони просто формують своє нове «обличчя».

Крім культурної цінності, архітектурні пам'ятки сприяють економічному розвитку громад. Вони стимулюють туризм, залучають інвестиції в інфраструктуру, підтримують розвиток малого бізнесу (готелі, ресторани, ремесла). Збереження й популяризація архітектурної спадщини формує у місцевого населення почуття гордості за власну територію, посилює локальну ідентичність і сприяє громадській згуртованості.

Таким чином, архітектурні пам'ятки є не лише елементами культурного надбання, а й ефективним інструментом підвищення впізнаваності територіальних громад України. Їхнє стратегічне використання здатне поєднати історичну спадщину з сучасними потребами сталого розвитку.

Останніми десятиліттями відбувся перехід від продукто-орієнтованого сприйняття історико-культурної спадщини до процес-орієнтованого (як «елементу способу життя»). У межах продукто-орієнтованої парадигми основний акцент робився на збереженні та презентації спадщини у вигляді матеріальних об'єктів. Пам'ятки фіксувалися у вигляді «закінченого продукту», який демонструвався у музеях або туристичних маршрутах. Відвідувачі чи туристи мали змогу оглянути, сфотографувати чи зафіксувати в пам'яті унікальність певного артефакту, але цей процес був радше пасивним сприйняттям, аніж інтерактивною взаємодією.

Перехід до процес-орієнтованого підходу знаменував переосмислення ролі культурної спадщини. Вона стала розглядатися не лише як «об'єкт минулого», але й як чинник сучасного життя, який активно впливає на формування соціальних практик і моделей поведінки. Прикладами цього є розвиток нематеріальної культурної спадщини – фольклору, традицій, ремесел, гастрономічних практик, ритуалів та святкувань. Їхнє значення полягає не в статичній формі, а в процесі передачі від покоління до покоління, у залученні нових учасників, у поєднанні традицій із сучасними соціальними реаліями.

Таке розуміння культурної спадщини сприяє активнішій інтеграції населення у процеси її збереження та популяризації. Вона більше не є «віддаленим продуктом», який пропонують фахівці для споглядання, а перетворюється на складову повсякденності – у святах громади, фестивалях, традиційних кухнях, відтворенні старовинних ремесел у сучасних формах. Таким чином, спадщина стає простором взаємодії, діалогу і співтворчості.

У туризмі це проявляється через перевагу досвіду над простим оглядом. Туристи вже не обмежуються пасивним спогляданням архітектурної пам'ятки чи експонату в музеї, а прагнуть долучитися до автентичних практик – взяти участь у традиційному святі, навчитися гончарству чи ткацтву, скуштувати регіональні страви, що готуються за стародавніми рецептами. Такий досвід надає відчуття автентичності та створює емоційний зв'язок із культурою місцевості.

Процес-орієнтований підхід не відкидає значення матеріальних об'єктів, але розширює рамки сприйняття спадщини, підкреслюючи її динамічний і комунікативний характер. Спадщина стає невід'ємним елементом способу життя, що поєднує минуле і сучасне, підтримує тяглість традицій та формує культурну ідентичність у глобалізованому світі.

В рамках місцевої та регіональної політики роль історико-культурної спадщини в розвитку територій залишається недооціненою. Можна погодитися, що територіальні громади ще перебувають в «пошуку» свого обличчя та ключових векторів розвитку. Водночас в більшості стратегій розвитку громад згадується про сталий розвиток. Самі історико-культурна спадщина часто може бути базовим елементом реалізації такого напрямку.

Фактологічну базу дослідження було сформовано на основі опрацювання Державного реєстру нерухомих пам'яток України, розміщеного на сайті Міністерства культури та інформаційної політики України, ведення якого визначено Законом України «Про охорону культурної спадщини» [7], Списком пам'ятників архітектури Української РСР, передбачений постановою Ради Міністрів Української РСР № 970 від 24 серпня 1963 р. «Про впорядкування справи обліку та охорони пам'ятників архітектури на території Української РСР», до якого регулярно вносяться зміни [8]. Просторовою основою дослідження виступили територіальні громади, в межах яких розміщуються означені об'єкти історико-культурної спадщини, що виступають маркерами туристичної привабливості означених територій.

Відомо, що в межах Тернопільської області функціонує 55 територіальних громад. В наших попередніх дослідженнях ми вже звертали увагу на ключові метричні характеристики, що впливають на функціонування територіальних громад в Тернопільській області, здійснювали групування громад за показниками функціонального характеру їх центрів, площ, якими володіють громади, віддаленістю від районних адміністративних центрів як показника територіальної доступності та визначено роль таких даних для просторової організації території громад [2]; також було досліджено особливості диференціації територіальних громад за параметрами їх соціально-економічного стану [3]. В пропонованому дослідженні нами робиться акцент на висвітленні питання на скільки збережена історико-культурна спадщина може бути маркером впізнаваності громади та впливати на притягнення на дану територію інвестицій та переорієнтації туристичних потоків.

Таблиця 1

Наявність пам'яток історико-культурної спадщини національного значення в розрізі громад Тернопільської області*

№ з/п	Територіальні громади	Перелік пам'яток культурної спадщини національного значення, занесених до Державного реєстру нерухомих пам'яток України	Список пам'ятників архітектури, що перебувають під охороною держави
1.	Байковецька		
2.	Бережанська	5	8
3.	Білецька	1	1
4.	Білобожницька		
5.	Більче-Золотецька		4
6.	Борсуківська		
7.	Борщівська	1	4
8.	Бучацька	3	11

9.	Васильковецька		1
10.	Великобerezовицька		1
11.	Великобiрківська		
12.	Великогаївська		1
13.	Великодедєркальська		
14.	Вишнівецька	5	
15.	Гримайлівська		2
16.	Гусятинська	2	5
17.	Заводська		
18.	Заліщицька	1	1
19.	Залозецька		3
20.	Збаразька	14	2.
21.	Зборівська		
22.	Золотниківська		
23.	Золотопотіцька	1	
24.	Іване-Пустенська		1
25.	Іванівська		
26.	Козівська		1
27.	Козлівська		
28.	Коліндянська		
29.	Копичинецька		1
30.	Коропецька		
31.	Кременецька	15	3.
32.	Купчинецька		
33.	Лановецька		
34.	Лопушненська		1
35.	Мел.-Подільська		8
36.	Микулинецька	2	
37.	Монастирська		
38.	Нагірянська		1
39.	Нарайвська		
40.	Озернянська		
41.	Підволочиська		
42.	Підгаєцька		4
43.	Підгороднянська		
44.	Почаївська	7	2.
45.	Саранчуківська		
46.	Скала-Подільська	1	
47.	Скалатська	1	
48.	Сюриківська		1
49.	Теребовлянська	1	6
50.	Тернопільська		4
51.	Товстенська		2
52.	Трибухівська		
53.	Хоростківська		
54.	Чортківська	1	2
55.	Шумська		2
Всього		61	76

* розраховано нами на основі [7; 8]

Отже, згідно Державного реєстру нерухомих пам'яток України, в межах 16 громад Тернопільської області розміщено 61 пам'ятку історико-культурної спадщини національного значення (таблиця 1). Таким чином 29,1 % територіальних громад області володіють ресурсним потенціалом для формування зон туристичної активності. Найбільша кількість таких пам'яток, що відзначаються значною зацікавленістю з боку туристів та формуванням відповідної інфраструктури є в

межах Збараської та Кременецької територіальних громад. В адміністративному відношенні більшість таких громад належать до Чортківського (8) та Тернопільського (7) адміністративних районів області. Відсутні історико-культурні пам'ятки, занесені до Державного реєстру нерухомих пам'яток України національного значення, в межах 39 територіальних громад обласного регіону.

Виходячи із Списку пам'ятників архітектури, що перебувають під охороною держави на території Тернопільської області знаходиться 76 таких пам'яток, що розосереджені в межах 28 громад (50,1 % від їх загального числа). Основна кількість таких пам'яток локалізуються в межах Бережанської, Бучацької, Гусятинської, Мельнице-Подільської та Теребовлянської територіальних громад. В адміністративному відношенні більшість таких громад належать до Чортківського (12) та Тернопільського (10) адміністративних районів області. Таким чином практично половина (27) громад не мають пам'яток, які б входили до Списку пам'ятників архітектури, що перебувають під охороною держави. Слід відзначити, що сьогодні відбувається перереєстрація і відповідне переміщення пам'яток історико-культурної спадщини з даного списку, який почав формуватися ще в 1963 р. в Державний реєстр нерухомих пам'яток України, який почав формуватися в роки Незалежності.

Останніми десятиліттями Тернопільська область демонструє яскраві приклади переходу від традиційного, продукто-орієнтованого підходу до сприйняття історико-культурної спадщини до більш сучасного, процес-орієнтованого бачення. Якщо раніше основний акцент робився на демонстрації матеріальних об'єктів — замків, костелів, церков чи музейних експонатів, то сьогодні дедалі більше уваги приділяється їх інтеграції в повсякденне життя громади, створенню подій та практик, які дозволяють мешканцям і туристам не лише споглядати, а й активно взаємодіяти зі спадщиною.

Вже сьогодні можна представити низку кейсів, які підтверджують це твердження.

Замки Тернопілля сьогодні слід позиціонувати як туристичні центри досвіду. У продукто-орієнтованій моделі фортеці області — Збараський, Кременецький, Теребовлянський замки — розглядалися як об'єкти для відвідування та фотографування. Турист отримував «готовий продукт» — оглядові екскурсії, статичні експозиції, історичні довідки. У сучасних умовах ці ж пам'ятки дедалі частіше стають майданчиками для фестивалів середньовічної культури, театралізованих дійств, реконструкцій боїв, мистецьких виставок. Так, у Збараському замку проводяться фестивалі історичної реконструкції та лицарські турніри, які дають змогу відвідувачам зануритися в атмосферу епохи. Це вже не лише «споглядання продукту», а включення у процес — від приміряння костюмів до участі в майстер-класах.

Релігійна та сакральна спадщина повинна позиціонуватися як елемент впізнаваності території, а відповідно — громади. Тернопільщина багата на сакральні об'єкти: Марійський духовний центр Зарваниця, старовинні дерев'яні церкви, храми у Чорткові чи Бучачі. Якщо раніше акцент робився на архітектурній вартості храму як об'єкта для огляду, то сьогодні все більше значення мають релігійні практики, паломницькі маршрути, духовні фестивалі. Наприклад, у Зарваниці туристи не лише оглядають архітектуру, а й долучаються до богослужінь, церковних свят, що формує інший рівень досвіду — спадщина стає «елементом життя» віруючої спільноти та гостей.

Відродження народних ремесел і нематеріальної спадщини як складова ідентифікації території громади. У багатьох громадах відбувається активна

інтеграція традиційних ремесел у сучасне культурне життя. У Борщівському районі особливе значення має феномен борщівської вишиванки. Якщо раніше вона зберігалася у музеях як статичний експонат, то сьогодні проводяться фестивалі борщівської вишивки, майстер-класи, покази автентичного одягу, де місцеві майстрині не лише демонструють вироби, а й передають техніки молодшому поколінню. Це класичний приклад переходу від «продукту» до «процесу», коли спадщина живе у формі практики. І хоча мова йде про нематеріальну складову спадщини, але обов'язково додаємо просторову ідентифікацію (в даному випадку – Борщів), що є маркером даної території.

Урбаністичні фестивалі та культурні практики як елемент культурної ідентифікації території громади. Міста області також використовують спадщину як ресурс сучасної культурної динаміки. Наприклад, у Тернополі на базі історичної забудови організовуються арт-проекти, музичні фестивалі, літературні зустрічі. Сама архітектура стає тлом і водночас активним учасником подій. Це дозволяє мешканцям і гостям міста по-новому відчувати історичний простір – не лише як «фон для фото», а як живий простір культурної комунікації.

Таблиця 2

Трансформація підходів до історико-культурної спадщини Тернопільщини

Об'єкт/Сфера спадщини	Продукто-орієнтований підхід	Процес-орієнтований підхід
Замки (Збарзький, Терехівський, Кременецький)	Оглядові екскурсії, фотографування, статичні експозиції	Фестивалі історичної реконструкції, лицарські турніри, інтерактивні майстер-класи, участь туристів у дійствах
Сакральні об'єкти (Марійський духовний центр Зарваниця, дерев'яні церкви, костели)	Споглядання архітектури та ікон, відвідини як «екскурсійного продукту»	Паломницькі маршрути, участь у богослужіннях і святах, інтеграція у духовне життя громади
Народні ремесла (борщівська вишиванка)	Зберігання у музеях, показ як експонату	Фестивалі вишивки, майстер-класи, автентичні покази одягу, передача технік молодшому поколінню
Гастрономічна спадщина (борщ, регіональні страви)	Опис у кулінарних книгах, окремі музейні експонати	Гастрономічні фестивалі («Борщ-фест»), інтерактивні дегустації, участь у процесі приготування
Міські історичні простори (Тернопіль, Бучач)	Архітектура як «фон» для туризму	Арт-проекти, культурні фестивалі, концерти на фоні історичних будівель, сучасне використання простору

Такий підхід має низку важливих наслідків. По-перше, він формує стійку локальну ідентичність: мешканці починають ототожнювати себе зі спадщиною, яку активно відтворюють у щоденних практиках. По-друге, він стимулює розвиток туризму – адже сучасний турист цінує досвід, участь і автентичність більше, ніж формальний огляд. По-третє, він створює умови для економічного розвитку громад, залучаючи ресурси у сферу малого бізнесу, креативних індустрій, гастрономії та ремесел.

Спілкування з представниками профільних управлінь територіальних громад Тернопільської області дозволяє зробити наступне узагальнення щодо ролі та статусності історико-культурної спадщини в межах окремих територій. Певна частина такої рукотворної спадщини має проблеми чи «пробіли» в правовому

статусі власності таких об'єктів. Тому органи місцевого самоврядування не завжди зацікавлені у відновленні та збереженні їх автентичного вигляду (зокрема, в частині залучення коштів державного/місцевого бюджету або приватних інвестицій). Зрозуміло, що оформлення права власності на об'єкт (-ти) історико-культурної спадщини вимагає значних витрат коштів та часу, що слугує стримуючим фактором для територіальних громад. Це створює неузгодженість в частині обліку таких об'єктів, а також призводить до конфліктних ситуацій між фізичними та юридичними особами, з одного боку, та органами державної влади, до компетенції яких входить охорона культурної та історичної спадщини, з іншого. До того ж така ситуація слугує перешкодою у взаємодії з вітчизняними та іноземними інвесторами, міжнародними організаціями та фондами, транскордонними партнерами, які могли б надати матеріально-технічну та фінансову підтримку відновлення таких об'єктів.

Поряд з питаннями економічного розвитку території та підвищення добробуту населення територіальної громади слід розуміти важливість соціально-естетичного та культурного аспекту, пов'язаного з збереженням історико-культурної спадщини та її популяризацією. І це не повинна бути справа виключно самої громади. Важливими є заходи наукового характеру (конференції, семінари тощо), підвищення публікаційної активності (написання наукових статей, створення каталогів історико-культурних пам'яток із описом їх національного значення, статей та коментарів в місцевих ЗМІ та інтернет ЗМІ), розвиток аудіо-візуальної складової промоції об'єктів історико-культурної спадщини (створення відеоматеріалів для подальшого їх розміщення на існуючих відеохостингах або кінематографічних продуктів з подальшою публікацією на телевізійних каналах). Виконання такого завдання можливе шляхом підготовки заявок на отримання грантів, організації та проведення на місцевому та регіональному рівнях конкурсів творчих ініціатив із грошовою винагородою, а також шляхом залучення коштів із місцевих бюджетів та в рамках міжнародної технічної допомоги, пошуку приватних інвесторів та меценатів.

Важливим є сприйняття пам'яток як «живих» об'єктів, які повинні гуртувати навколо себе як місцеву громаду, так і бути своєрідною рекламою (ознака впізнаваності території!) для приваблення сюди туристів та ймовірних інвесторів. Зрозуміло, що в сучасних умови війни про суттєві інвестиційні проєкти говорити досить важко, але правильна промоція таких об'єктів може бути додатковим стимулом для розвитку території. Проведення масових культурних (фестивалів, ярмарок), просвітницьких та наукових заходів, присвячених популяризації ідеї єдності навколо спільного минулого та збереження спадщини для нащадків з подальшим широким висвітленням їх результатів в ЗМІ.

Принциповою є роль регіональної співпраці. Стимулювання міжмуніципальної та міжрегіональної взаємодії для створення розгалуженої системи туристичних маршрутів з обов'язковою інтеграцією у ці маршрути об'єктів історико-культурної спадщини та можливістю інтеграції туристично-рекреаційних об'єктів посилить процес комунікації та може бути умовою для грантових запитів від громад.

Не можна сьогодні розвивати туристичний сегмент без залучення інтернет-мережі та соціальних мережах. Прикладом може бути SEO-просування об'єктів історико-культурної спадщини шляхом адаптації сайтів (або їх окремих розділів), які присвячені висвітленню інформації про ці об'єкти під алгоритми пошукових систем для забезпечення відповідності запитам користувачів і збільшенню кількості переглядів згаданих сайтів, підвищення їх «видимості» в популярних пошукових

системах. Доповненням такого процесу повинно бути SMM-просування об'єктів історико-культурної в поєднанні з популяризацією присутніх поруч із цим об'єктом закладів тимчасового розміщення, закладів харчування, туристично-рекреаційних об'єктів і т. д. в соціальних мережах, використовуючи для цих цілей сторінки (облікові записи) та групи в популярних соціальних мережах.

Сприятиме залученню фінансування заходів, пов'язаних із промоцією об'єктів історико-культурної спадщини, в рамках проведення на рівні адміністративних районів або й області «інвестиційних конференцій» – публічних заходів для презентації меценатам, приватним інвесторам, представникам регіональних офісів міжнародних програм та іншим зацікавленим сторонам інвестиційних проєктів та творчих ідей, для реалізації яких необхідні приватні інвестиції або залучення додаткових коштів в рамках міжнародної технічної допомоги.

Історико-культурна спадщина безпосередньо впливає на розвиток туризму, а туризм – на впізнаваність громад. Сакральні об'єкти, замки, стародавні міські простори та унікальні традиції стають головними туристичними магнітами, які вирізняють територію серед інших. Важливо, що сучасні туристи цінують не лише «споглядання», а й досвід — можливість долучитися до майстер-класів, гастрономічних фестивалів, реконструкцій чи релігійних свят. Саме цей інтерактивний підхід посилює репутацію громад і робить їх більш привабливими для повторних візитів.

Для самих мешканців громади історико-культурна спадщина виконує функцію символічного «коріння», створюючи підґрунтя для гордості за свою територію. Коли громада має унікальні архітектурні чи культурні символи, її жителі більше отожднюють себе з місцем проживання, що посилює соціальну згуртованість і формує сталу локальну ідентичність.

Для реалізації концепції пізнаваності території громад через історико-архітектурну спадщину важливим є формування регіональних туристичних стратегій, які є важливим інструментом комплексного розвитку територіальних громад, оскільки вони поєднують економічний, культурний, соціальний та інфраструктурний аспекти. Для Тернопільської області, яка володіє унікальною історико-культурною спадщиною, різноманітними природними ресурсами та багатими традиціями, стратегічне планування у сфері туризму має вирішальне значення. Наприклад, завдяки узгодженим діям замки Збаража, Теремівлі чи Кременця перестають бути лише об'єктами локального значення і перетворюються на бренди регіонального масштабу. Це сприяє формуванню впізнаваності громад та зміцненню їхнього туристичного іміджу.

Стратегії передбачають не лише збереження пам'яток, а й активне їх використання через фестивалі, культурні маршрути, гастрономічні свята. У цьому контексті, Борщівська громада із брендом вишиванки або Чортків із середньовічною архітектурою інтегрують спадщину у сучасне культурне життя, створюючи додану вартість для місцевого населення та туристів.

Регіональні туристичні стратегії стимулюють розвиток підприємництва: створюються готелі, садиби зеленого туризму, ресторани з локальною кухнею, ремісничі майстерні. Це забезпечує робочі місця, збільшує податкові надходження до місцевих бюджетів і стимулює економічну активність громад.

Завдяки туризму громади отримують можливість презентувати власну унікальність, що формує у мешканців почуття гордості та приналежності. Культурні заходи, створені в межах туристичних стратегій, інтегрують молодь, бізнес і владу у спільну діяльність, сприяючи соціальній згуртованості.

Добре розроблені туристичні стратегії полегшують залучення грантових коштів, інвестицій та міжрегіональних партнерств. Приклади співпраці з польськими та словацькими громадами у рамках транскордонних програм відкривають нові можливості для інфраструктурного розвитку та обміну досвідом.

Висновки. Тернопільська область надає чимало прикладів, коли історико-культурна спадщина перестає бути лише «продуктом» для споживання й перетворюється на «процес» – активну частину способу життя громади. Замки, храми, вишиванки, кухня та фестивалі – усе це не лише демонструє минуле, а й активно формує сучасність, підтримуючи тяглість традицій і створюючи нові культурні практики, що роблять спадщину впізнаваною та значущою як для місцевих жителів, так і для гостей регіону.

Історико-культурна спадщина Тернопільської області є не лише збереженням минулим, а й дієвим чинником сучасного позиціонування територіальних громад. Вона формує впізнаваність через архітектурні пам'ятки та сакральні центри, через унікальні нематеріальні практики – від вишиванки до кулінарії, через фестивалі та події, що інтегрують традиції у сучасне життя. У глобалізованому світі саме спадщина стає конкурентною перевагою, яка дозволяє громадам заявити про свою унікальність, привабити туристів і водночас укріпити внутрішню ідентичність та соціальну єдність.

Регіональні туристичні стратегії для громад Тернопільської області – це не лише інструмент розвитку туризму, а й потужний механізм економічної модернізації, соціальної консолідації та культурної самопрезентації. Вони дозволяють громадам перетворювати наявні ресурси на конкурентні переваги, створювати нові робочі місця, формувати впізнаваність і посилювати роль регіону у національному та міжнародному туристичному просторі.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Задворний С.І. Територіальна організація культурно-мистецької сфери регіону (на матеріалах Хмельницької області): монографія. Тернопіль: Осадца ЮВ, 2020. 228 с.
2. Кузишин А.В. Суспільно-географічна характеристика просторової розосередженості територіальних громад Тернопільської області. Вісник Тернопільського відділу Українського географічного товариства. Тернопіль: СМП «Тайп». 2023. № 7 (випуск 7). С. 10-15.
3. Кузишин А.В., Поплавська І.В., Задворний С.І., Пушкар Б.Т., Горошко А.А. Особливості просторової диференціації територіальних громад: приклад Тернопільської області. Слобожанський науковий вісник. Серія: Природничі науки. 2024. Випуск 1. С. 97-104.
4. Кузишин А.В., Черешнюк Т.О. Підходи до оцінки історико-архітектурних ресурсів оборонного спрямування Тернопільської області. Наукові записки НЗ «Замки Тернопілля», Збараж, 2021. С. 105-112.
5. URL: <https://www.weforum.org/stories/2024/02/turning-tourism-into-development/>
6. URL: <https://www.weforum.org/stories/2024/12/future-of-tourism-embracing-destination-readiness/>
7. Перелік пам'яток культурної спадщини національного значення Тернопільської області, занесених до Державного реєстру нерухомих пам'яток України URL: <https://mcsc.gov.ua/wp-content/uploads/2025/03/temopilska-obl-stanom-na26.03.2025.pdf>
8. Про впорядкування справи обліку та охорони пам'ятників архітектури на території Української РСР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/970-63-%D0%BF#top>

ЗМІСТ

Охорона культурної спадщини як невід’ємний елемент сталого розвитку територій

1.	Бугай Наталія Історіографія проблеми дослідження оборонного комплексу XIV-XVIII ст. с. Язловець	5
2.	Ганусевич Наталія Оборонні монастирі Поділля і Волині: Язловець і Збараж як осередки духовності та культурної пам’яті	9
3.	Гринюка Богдан Коцюбинці в історії алкогольної промисловості Західного Поділля у XVII–XX ст.	15
4.	Данилейко Володимир Археологічні обстеження аркової галереї палацу Чортківського замку в 2024 році.	19
5.	Двуліт Світлана Бучацькі макати – унікальні зразки українського золототкацтва XVIII- XIX ст.	27
6.	Добрянський Володимир Торське біля Заліщик: питання походження назви	32
7.	Володимир Добрянський Володимир, Бачинський Андрій, Гривул Лілія, Площанський Петро Від чого походить назва урочища Під монастирем поблизу села Касперівці на Заліщанщині	34
8.	Думська Тетяна Сучасні підходи до пристосування та збереження пам’яток культурної спадщини. На прикладі проєктів учасників Всеукраїнського закритого студентського конкурсу на кращу проєктну пропозицію (концепцію) щодо пристосування пам’ятки культурної спадщини національного значення замку 1600 р., охоронний №657, с. Підзамочок, Чортківського району Тернопільської області	37
9.	Енгельберг Тетяна Історія Бучача в фотографіях	45
10.	Кузишин Андрій Історико-культурна спадщина як індикатор впізнаваності територіальних громад Тернопільської області	48
11.	Пришляк Оксана Історико-культурна спадщина роду Голєєвських у формуванні соціокультурного середовища Західного Поділля	57